

Szántai Károly

Akadálymentesen elérhető online információk

„Feltesszük a honlapra, ahonnan majd mindenki elérheti”. Bár ehhez hasonló kijelentések naponta elhangzanak, a mondat egészének, illetve a benne lévő szavaknak az értelmezése mégis kicsit felületes. Vajon tudjuk-e, hogy mit értünk „mindenki” alatt? Vagy mit jelent az, hogy „elérheti”? És a „feltesszük” tényleg egy olyan egyszerű lépés, amiből rögtön következik, hogy „mindenki elérheti”?

Elsőként próbáljuk meg a „mindenki” körét definiálni. Természetesen nem a teljes élővilágra, hanem csak az emberekre gondolunk, akik viszont azonnal csoportokba oszthatók attól függően, hogy milyen nyelven kommunikálnak. Vagyis a honlapra feltett írásos, illetve auditív szövegek természetes nyelve már rögtön meghatározza, hogy azokat elsődlegesen kik tudják majd elérni. Az online, illetve a valós világban is komoly infokommunikációs akadály, ha valaki nem érti az adott nyelvet. A különböző fordítóprogramok ugyan segíthetnek ennek az akadálnak az áthidalásában, tökéletes megoldást azonban még nem biztosítanak.

A nyelvi kérdés valamelyest felveti az országok és kultúrák különbözőségét is. Gondoljuk csak egy olyan egyszerű dologra, mint a dátumok és az időpontok írásmódja. Biztosan mindenki érteni fogja, hogy például a „11/12/14” pontosan milyen dátumot jelent? A „10:15” melyik időzóna szerint értendő? A nem 24 órás időformátumban ez AM vagy PM? Ezek az apróságok akkor is felmerülnek,

Digitális világunk 2014/1.

ha például magyar nyelven akarunk közölni valamit egy Amerikában élő magyarral. De ugyanígy számolnunk kell a mértékegységek különbözőségével is.

A „mindenki” meghatározásának másik nézőpontja már átvezet minket az „elérés” definiálásához.

Nagyon fontos kérdés, de most ennek a cikknek a fókuszából mégis kiesik az, hogy a „mindenki” körébe csak azokat értjük-e, akiknek az internet elérése megadatik. Gondolok itt például arra, hogy egy eldugott vidéki faluban, távközlési, gazdasági, társadalmi, szociokulturális és oktatási szempontból vajon mindenkinek lehetősége van-e felcsatlakozni a világhálóra. Ennek a kérdésnek a boncolgatását meghagynám az érintett szakterületek képviselőinek.

Én most inkább arra helyezném a hangsúlyt, hogy az online tartalmak érzékelése, észlelése, megértése és interaktív kezelése (összesítve az elérése) borzasztóan függ az egyén aktuális biológiai képességeitől. Ebből a szempontból mindegyikünk eltérő, vagyis a „mindenki” tényleg csak akkor lehet mindenki, ha ezekkel az eltérő képességekkel tisztában vagyunk, és az online kommunikáció során előzetesen kalkulálunk.

Vegyük mondjuk a látás képességét. Az általános közvélekedéssel szemben a honlapokat nem mindenki úgy szeretné (vagy úgy tudja) „nézni” és olvasni, mint a papír alapú kiadványokat. Akadályt jelenthet például az, ha a honlap tervezője „nem enged a huszonegyből” (jellegzetesen inkább a tizenkettőből), azaz mindenképpen rákényszeríti a honlap látogatóira az általa megálmodott, és az ő képességei szerint még látható betűméreteket. Pedig a szemüveget viselő, az időskorú, a fáradt szemű, vagy a gyengénlátó felhasználók számára kényelmesebb, ha a betűméreteket saját preferenciájuk szerint állíthatják.

Sok honlaptervező, illetve honlaptulajdonos azért ódzkodik ettől, mert ha a felhasználó más betűméretet állít be magának, akkor az oldal tördelése „széteshet”. Sajnos a klasszikus webdizájn még a mai napig is hajlamos abból kiindulni, hogy a honlap tulajdonképpen egy elektronikus formában megjelenő hagyományos kiadvány. Vagyis úgy kell megtervezni és tördelni, mint egy papír alapú kiadványt. Fix hasábméretekkal, fix betűméretekkal, fix képméretekkal, stb. Pedig a web egy végtelenül rugalmas médium, ami természeténél fogva ott hordozza a felhasználó igényeihez, illetve eszközeihez történő rugalmas alkalmazkodást. Csak élni kéne vele.

„A web ereje az egyetemességében van. Bárki számára elérhető, függetlenül az esetleges akadályozottságától.”

Tim Berners-Lee

A web rugalmassága abban is testet ölt, hogy tartalmának elérése nem pusztán vizuális úton képzelhető el. Látásukban jelentősen korlátozott, vak felhasználók számára ez olyan lehetőségeket nyit meg, amivel a nyomtatott tartalmak esetén nem tudnak élni. Ők az online

tartalmakat, így a honlapokat is „meghallgatják”. Ezt úgy tudják megtenni, hogy a mindannyiunk által használt, hagyományos böngészőprogrammal párhuzamosan egy úgynevezett képernyőolvasó szoftvert is használnak. A képernyőolvasó - a nevével ellentétben - nem azt olvasja fel, ami a képernyőn vizuálisan látszik, hanem azt, amit a böngészőprogram a weboldalon szöveges(!) tartalomként elér. Azt gondolhatnánk, hogy ez technikailag ma már zökkenőmentes, ami így is van. Ettől függetlenül a képernyőolvasós elérés a honlapok döntő többségénél mégis komoly akadályokba ütközik, aminek egyértelmű oka a webfejlesztők és tartalomszerkesztők által helytelenül „feltett” tartalom.

E cikk keretei természetesen nem teszik lehetővé, hogy az összes, akadálymentességi szempontból vett tartalomfeltöltési hibát számba vegyük. Pusztán néhány jellegzetes hibát emelnék ki.

Ha például beszkenyelünk egy nyomtatott dokumentumot,

mondjuk egy szórólapot, amin fontos információk szerepelnek, és az így előállított JPG fájl pusztán képként tesszük fel a honlapra, akkor a képen (az eredeti szórólapon) lévő információkhoz csak az fér hozzá, aki szó szerint megnézi a honlapot. Képernyőolvasót használó felhasználók számára biztosan nem lesz elérhető, hiszen a képernyőolvasó csak annyit tud a felhasználóval közölni, hogy a honlap adott pontján egy kép van. A képen lévő információk elérése csak akkor lehet teljesen akadálymentes, ha a képhez tartozó úgynevezett alternatív szöveges tartalmat is megadjuk. Ez szöveges - vagyis a képernyőolvasó program számára továbbadható - formában biztosítja azt az információt, hogy mit olvasna le a képről az, aki lát. Ugyanakkor ennél talán még szerencsésebb megoldás, ha az információkat eleve nem a beszkenelt szórólap segítségével akarjuk átadni, hanem közvetlenül a szórólap képe után, előtt vagy helyett(!) mindenki számára látható, és elérhető módon, azaz szövegben biztosítjuk a szórólapon lévő összes fontos információt. A beszkenelt szórólapot pedig csak amolyan látványelemként szerepeltetjük (ha tényleg szép).

Ez utóbbi megoldás a Google, és a többi keresőprogram számára is kedvezőbb, hiszen a beszkenelt szórólap képén lévő tartalmat - a képernyőolvasóhoz hasonlóan - alapból ezek sem fogják „látni”. Ha viszont az információk a honlapon szöveges formában vannak, akkor mindenki nyer. Ez azzal a tanulsággal is jár, hogy az akadálymentesen elérhető tartalom a keresőoptimalizálás (SEO) szempontjából is kifizetődő. Azt szoktuk mondani, hogy a Google is egy vak „felhasználó”.

A képernyőolvasó program számára még az is nagyon fontos, hogy minden szövegről tudja a szerepét. Szaknyelven a szemantikáját. Nem elég, ha mondjuk a honlapon a „Tréningjeink időpontjai” szö-

veget nagybetűvel és vastagon formázzuk meg. Látók számára ez egyértelmű vizuális információt hordoz. A képernyőolvasónak azonban nem jelent semmit. Ha ez valóban egy szövegrész címe lesz, akkor ezt a szerepet nekünk kell beállítanunk. Ezt a honlap adminisztrációs felületén jellegzetesen úgy tehetjük meg, ahogy a szövegszerkesztőkben is tennénk. A szöveg kijelölése után egy lenyíló menüből kiválasztjuk például a „Címsor 1” opciót. Ilyenkor a képernyőolvasót használó vak felhasználó azt hallja majd, hogy „Első címsorszint: Tréningjeink időpontjai”. Vagyis ő is értesül arról, hogy az adott szöveg micsoda. Plusz a Google is tudni fogja.

Sajnos az „ellentétes” hibát is sokan elkövetik, azaz olyan szövegeket jelölnek címsornak, amelyek valójában nem azok. Csak azt nézik, hogy a címsor vizuálisan általában nagyobb betűvel és vastagon formázódik, tehát ha valamit nagybetűvel és vastagon szeretnének megjeleníteni a honlapon, akkor a címsort választják. Ezzel viszont megzavarják a képernyőolvasót.

Nem mehetünk el amellett, hogy ma már az internet természetes szereplői a különböző multimédiás tartalmak. Videók, animációk, hanganyagok. Ezeknél a látás mellett általában fontos szerepet kap a hallás is. Vagyis ha valakinek a hallóképessége korlátozott, akkor ezeket a tartalmakat csak úgy tudja elérni, ha elolvasható szöveges alternatívával pótoljuk a honlapra felrakott videó hanganyagát. Az egyik ilyen lehetőség például a videófeliratozás, aminek elkészítése ugyan nem egyszerű feladat, de elengedhetetlen, ha tényleg mindenkinek elérhetővé akarjuk tenni az audiovizuális információinkat.

Zárógondolatként hadd idézzem Tim Berners-Lee, a web kitalálójának szavait: „A web ereje az egyetemességében van. Bárki számára elérhető, függetlenül az esetleges akadályozottságától.”